

GLOSARI

Adat – adat tradisi masyarakat Iban yang berkaitan dengan memelihara perlakuan manusia antara manusia dan manusia dengan tuhan.

Adat basu kaki – adat yang digunakan semasa menggunakan perkhidmatan Penghulu, Tuai Rumah atau ketua-ketua adat yang lain dalam pembahagian barang atau harta pusaka seperti padi, tempayan atau harta benda yang lain.

Agama Adat – agama atau kepercayaan tradisi orang Iban.

Alas – tempayan yang mempunyai kelas ketujuh tertinggi.

Alas Ngerang – sejenis tempayan yang mempunyai kelas keenam tertinggi

Antu – hantu atau tuhan masyarakat Iban.

Baku – bekas untuk menyimpan pinang sirih yang diperbuat daripada bahan tembaga.

Bangkai – mayat.

Barang – benda-benda yang dimiliki oleh orang Iban yang lebih merujuk kepada harta pusaka.

Batu Ilau – sejenis batu yang digunakan oleh bomoh orang Iban untuk memastikan jenis-jenis penyakit seseorang pesakit itu.

Batu Penchelap – sejenis batu yang telah diperturunkan oleh kuasa luar biasa dan batu ini bertujuan untuk menjaga keharmonian hubungan manusia dengan alam ghaib.

Baya – barang-barang yang diberikan kepada si mati dan barang-barang tersebut diletakkan di tepi kuburnya.

Bebiau – peraturan yang digunakan bagi memohon restu daripada tuhan yang menggunakan ayam. Peraturan ini juga digunakan semasa bersama Tuai Rumah atau sesama antara ahli keluarga. Upacara ini tidak memerlukan upacara besar-besaran seperti majlis perkahwinan.

Bebungan ka jako – berbincang dengan cara baik untuk mencari satu titik penyelesaian mengenai nikah kahwin.

Beduruk – aturan bekerjasama semasa mengerjakan sawah bendang masyarakat Iban

Benda – barangan berharga, seperti tempayan atau tempayan yang digunakan sebagai adat hormat dan adat memohon keampunan atau adat yang dikenakan bagi sesiapa yang melanggar hukum adat Iban.

Berantu – frasa ini mempunyai dua makna. Pertama, benda-benda yang dianugerahkan tuhan dengan kuasa luar biasa contohnya seperti tempayan, dan yang keduanya ialah upacara bagi memberi penghormatan terakhir kepada si mati.

Beterayu – kaedah bomoh mengubat pesakitnya dengan menggunakan tempayan dan mayang pinang.

Biau – jampi.

Bidai – sejenis tikar yang diperbuat daripada kulit kayu dan rotan.

Bujang Berani – kejayaan pahlawan yang berjuang bermatian-matian di medan perang.

Burung – semua petanda yang diharapkan oleh orang Iban boleh memberitahu tentang perkara sebenar yang akan berlaku termasuk burung-burung, binatang, ular, serangga, kayu atau pokok kayu mati.

Burung bisa – satu petanda yang menjelaskan isyarat sama ada petanda baik atau petanda buruk.

Duduk pipi – duduk dengan cara yang sopan.

Dunia Sebayan – dunia akhirat.

Enda layu – selamat selepas mengerjakan sesuatu yang sukar.

Engkarabun – sejenis azimat yang boleh mengghaibkan seseorang daripada dilihat oleh pihak musuh atau hantu jembalang.

Gawai – pesta, perayaan, temasya atau upacara ritual yang berkaitan dengan tuhan atau sesuatu kuasa luar biasa.

Gawai antu – upacara besar-besaran bagi memberi penghormatan terakhir dan mengingati roh si mati.

Gawai batu – perayaan berkaitan dengan batu pengasah agar tuhan memberkati batu tersebut untuk mendapatkan hasil tuaian padi yang lumayan.

Gawai benih padi – upacara bagi memohon hajat dan keampunan daripada tuhan agar mereka yang berkenaan dikurniakan dengan hasil tuaian padi yang lumayan.

Gawai Burung – sejenis perayaan berkaitan dengan penggunaan akar-akar kayu untuk aktiviti pertanian dan akar-akar kayu itu dipercayai mempunyai azimat.

Gawai Kenyalang – pesta bagi merayakan kejayaan pahlawan ulung atas kejayaannya menewaskan musuh.

Gawai Mipil Tunggol – upacara ritual yang diadakan seterusnya bagi memohon keberkatan daripada tuhan

Gawai pengaruh – upacara yang diadakan secara besar-besaran bagi memohon keberkatan daripada tuhan.

Gawai Tajau – perayaan mengenai penggunaan tempayan untuk mendapatkan hasil tuaian padi yang lumayan dan dimurahkan rezeki.

Genselan – adat yang dikenakan bagi sesiapa yang melanggar adat tradisi. Ia bertujuan untuk memohon keampunan daripada tuhan dan juga manusia.

Guchi – sejenis barang tembikar yang kecil lazimnya memiliki kuasa luar biasa.

Hukum Adat – sejenis hukum adat masyarakat Iban di rumah panjang bagi mengawal perlakuan antara manusia dengan manusia dan menjaga keharmonian antara manusia dengan tuhan mereka.

Indai Ranai – tempayan yang lebih kecil berbanding dengan Jabir dan ia amat sesuai digunakan untuk menyimpan beras.

Iron – sejenis tempayan yang lebih kecil berbanding dengan tempayan marhaban.

Jabir – kategori tempayan kelas kelapan tertinggi yang mempunyai keluasan di bahagian tengahnya.

Jarin – sejenis perangkap untuk menjerat binatang.

Jayau – benda yang digunakan agar lelaki atau perempuan suka kepada seseorang itu.

Kain Pua Kumbu – sejenis kain selimut hasil tenunan kaum wanita masyarakat Iban di Sarawak.

Kayu Tekalong – sejenis kayu dan kulitnya digunakan untuk membuat bekas menyimpan padi.

Kebok – kategori tempayan yang paling kecil, tetapi di dalam hukum adat ia dikenali sebagai ‘Mungkul’.

Keresan – adat yang dikenakan semasa hari kita melakukan pelanggaran terhadap hukum adat dan pada hari itulah ada orang yang meninggal dunia. Contohnya, jika seseorang perempuan tanpa suami mengandung, kemudian dia tidak mengaku lelaki berkenaan suaminya dalam tempoh yang telah ditetapkan, dan kemudian orang dalam rumah panjang itu meninggal dunia. Lantaran itu perempuan tersebut dikenakan adat tersebut.

Kering Semangat – sejenis adat tradisi menggigit peralatan berbentuk besi atau sebilah parang dengan tujuan bahawa seseorang itu sentiasa mempunyai semangat yang tinggi atau tidak kalah semangat oleh kuasa syaitan.

Kisar – sejenis alat yang digunakan oleh orang Iban untuk menghasilkan beras.

Kujuk – barangan berupa makanan yang ditutup dengan kain pua kumbu.

Kurung Semangat – semangat dikurung dengan menggunakan tempayan agar semangat seseorang itu tidak dapat dilarikan oleh kuasa syaitan atau hantu.

Lanji – sejenis bekas yang diperbuat daripada rotan.

Lemambang – orang yang pakar dalam menyanyikan mantera masyarakat Iban

Manang – bomoh masyarakat Iban yang mengubat pesakitnya berkaitan dengan perbuatan hantu jembalang.

Mandi Rumah – satu perayaan bagi meraikan kesejahteraan tinggal di rumah baharu.

Manduh – sejenis tempayan yang sederhana besarnya. Ia lebih besar daripada Kebok dan mempunyai telinga.

Membiau – sejenis upacara menjampi masyarakat Iban yang lazimnya menggunakan seekor ayam.

Menaga – sejenis tempayan kelas ketiga tertinggi yang mempunyai ukiran naga di badannya.

Menukul atau Mungkul – kategori tempayan yang paling kecil dalam kelasnya dan ia tidak mempunyai telinga.

Mingka – kategori tempayan yang mempunyai kelas yang paling tinggi dalam kelasnya.

Miring – memberi makanan atau memohon restu daripada Tuhan.

Mungkul – sebuah tempayan yang telah digunakan sejak zaman silam lagi untuk membayar hukuman terhadap sesiapa yang melanggar hukum adat tradisi.

Nanya Indu – rombongan untuk pergi memining.

Ngambi Teboh – sejenis upacara bagi menebus kesalahan bayi kerana temakan najisnya sendiri.

Ngayau – ekspedisi perang atau memburu kepala musuh dengan memenggal kepalanya. dan musuh yang tidak dibunuh dibawa balik untuk dijadikan hamba abdi. Semasa pergi ekspedisi perang orang Iban membawa sejenis parang yang dikenali sebagai Parang Ilang dan ia digunakan untuk memenggal kepala musuh.

Ngerapoh Bangkai – upacara adat-istiadat berkaitan dengan kematian.

Nguai atau Ngugi – adat yang menentukann dengan pihak sebelah mana bakal pengantin itu hendak tinggal setelah mereka berkahwin.

Ninggal – sejenis adat berkaitan dengan kematian yang ditinggalkan oleh si mati.

Ningka – kategori tempayan kelas kedua tettinggi.

Nyabak Bebuah – upacara adat-istiadat bagi menghormati si mati setelah pengkebumian.

Nyabak Ka Rugan – sejenis upacara menyanyikan mantera yang berkaitan dengan kematian. Adat tersebut merupakan upacara penghormatan yang terakhir daripada keluarga si mati semenjak pengkebumiannya dan ia bertujuan untuk menjemput roh si mati agar turut serta dalam upacara tersebut.

Orang Panggau – manusia dari dunia kayangan yang boleh membantu orang Iban.

Padi Pun – sejenis benih padi yang dipilih dan ditanam secara turun-menurun dalam sesebuah keluarga itu. Semasa aktiviti menanam padi, padi tersebut hendaklah ditanam tersebut dahulu dan padi ini juga menjadi ketua padi di lading itu. Ia tidak boleh dibahagi sesama ahli dalam sesebuah keluarga atau orang lain.

Pandang Bangkai – sesebuah keluarga di rumah panjang yang dikelilingi oleh kematian kedua-dua belah jirannya.

Panding – kategori tempayan yang lebih kecil berbanding dengan Jabir.

Pandong – peralatan untuk sesuatu pesta yang dibalut dengan kain pua kumbu.

Pati Nyawa – wang yang dibayar oleh orang yang menyebabkan berlaku kematian kepada ibu bapa, suami atau isteri, anak dan sanak-saudara si mati akibat perbuatan tidak disengajakan atau disengajakan membunuh dengan menggunakan senapang, parang, lembing, bom, racun, atau dengan peralatan lain.

Payung Rumah – tanah lapang atau kawasan lapang yang tidak kurang 20 ela luasnya disukat daripada tiang besar yang terdapat di ruang tamu rumah panjang.

Pelasi menua – adat yang digunakan untuk mensucikan rumah panjang kerana telah melakukan kesalahan yang besar.

Pelian Kukut Batu – kaedah bomoh mengubat pesakitnya yang tidak ada selera untuk makan.

Pelian Pencha Iring – kaedah bomoh mengembalikan semangat pesakitnya yang telah pergi ke dunia akhirat.

Pelian Tiang Pencha – kaedah bomoh mengubat pesakitnya dengan menggunakan

Pemalu – adat untuk mendenda seseorang kerana telah melakukan satu kesalahan yang menyebabkan seseorang itu telah mendapat malu kerana perbuatannya.

Pemampul atau disedal – adat memberhentikan apa-apa bentuk acara yang boleh memberi hiburan.

Penchelap – air azimat yang dipercayai boleh memberi kesejahteraan kepada hidup seseorang.

Pengaruh – benda yang ada mempunyai kuasa luar biasa untuk tujuan kebaikan dan ia dapat membantu orang Iban dalam kepelbagaian bentuk kehidupan.

Penggap – melagukan mantera orang Iban.

Pesaka – pusaka.

Pesaka Tuai – pusaka tradisi.

Petara- tuhan masyarakat Iban.

Pikul – ratus contohnya, sepikul bermaksud seratus dan dua pikul bermaksud dua ratus dan nilai seterusnya.

Pinggai Tuai – pinggan tembikar prasejarah

Piring – jenis makanan yang diberikan kepada tuhan.

Pulang Gana – tuhan pertanian masyarakat Iban.

Ruai – ruang legar atau serambi rumah yang terdapat di rumah panjang.

Rusa Geri – sejenis tempayan kelas keempat tertinggi.

Rusa Indu – sejenis tempayan kelima tertinggi.

Sadau – tingkat pertama rumah panjang masyarakat Iban dan lazimnya ia digunakan untuk menyimpan padi dan peralatan pertanian.

Selampandai – tuhan pencipta manusia.

Sengalang Burung – tuhan bumi atau tuhan perang.

Tabak – talam yang diperbuat daripada bahan tembaga.

Tajau – tempayan

Tajau Lama – tempayan prasejarah dan tempayan jenis ini mempunyai satu martabat yang amat tinggi dan martabat tersebut telah diiktirafkan oleh

masyarakat Iban sejak turun-temurun. Biasanya ia mempunyai kuasa luar biasa kerana ia telah disimpan beratus-ratus tahun lamanya dan sering digunakan dalam pelbagai upacara berkaitan dengan ritual.

Tajau Rangkang – sejenis tempayan yang mempunyai bentuk lebar di bahagian atas dan lebih kecil di bahagian bawahnya.

Takut Ka Berat Menawa – dikhuatiri orang yang telah mati akan membuatkan ahli keluarganya kalah semangat.

Tampung Sukat – kaedah bomoh mengubat pesakitnya dengan cara ukur, sukat dan sambung pulut yang dimasak dalam buluh, agar pesakitnya boleh sembuh seperti sediakala.

Tembawai Rumah – bekas tapak petempatan masyarakat Iban, tetapi tidak digunakan lagi.

tiang buluh dan buaian.

Tibang – sejenis bekas untuk menyimpan padi yang diperbuat daripada kulit kayu.

Timang – melagukan ayat-ayat suci orang Iban

Tuai Bilik – ketua ahli dalam sesebuah keluarga.

Tuai Rumah – ketua mentadbir di rumah panjang yang dipilih oleh penghuni-penghuni di rumah panjang itu.

Tunggu – sejenis adat tradisi yang digunakan untuk memberhentikan pertikaian atau pertengkaran. Ia mempunyai dua tujuan. Tujuan yang pertama adalah untuk mendamai dan mententeramkan keadaan dua belah pihak yang bertelagah dengan

membayar denda tersebut dalam bentuk sebuah tempayan. Tujuan yang kedua pula adalah untuk memohon keampunan daripada tuhan dan memohon agar dikurniakannya kesihatan yang baik, panjang umur dan itulah sebabnya adat tersebut mestilah disertakan dengan sebilah parang dan seekor ayam. Ia bukan bertujuan untuk menyakitkan hati mana-mana pihak yang terlibat, tidak seperti hukuman, tetapi ia bertujuan agar pihak yang terbabit tidak mengulangi kesalahannya lagi dan taat kepada perintah tuhan.

Ubat – benda-benda yang disimpan oleh masyarakat Iban dan ia mempunyai kuasa luar biasa dan dapat digunakan untuk tujuan kebaikan

Udat – sejenis tempayan yang lebar pada bahagian badan dan mempunyai mulut yang kecil.

Ulit – adat yang digunakan bagi menghormati pantang-larang berkaitan dengan kematian.